

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА**



Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії Центральної і Східної Європи та
спеціальних галузей історичної науки

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)
Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Історія)»
Спеціальність 014 (за предметними спеціальностями)
Спеціалізація 014.03 Історія
Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Затверджено на засіданні кафедри
історії Центральної і Східної Європи та
спеціальних галузей історичної науки
Протокол № 1 від 30 серпня 2023 р.

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Історична географія на уроках історії в середній школі
Викладач (-і)	Стефанюк Галина Василівна
Контактний телефон викладача	0967562305
Е-mail викладача	galyna.stefanyuk@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний/заочний
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС, 90 год.
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua/
Консультації	Щосередини після 14.00, 621 ауд.
2. Анотація до навчальної дисципліни	
<p>Історична географія – це спеціальна історична дисципліна, що конкретизує наші уявлення про історичний процес і пов'язує його з певними територіями. Вона вивчає розміщення окремих об'єктів та їх комплексів у різні історичні періоди – від виникнення людського суспільства до нашого часу – на конкретній території й у взаємодії з природою. Історія як наука, що розкриває багатогранність форм руху суспільства та дозволяє розібратися в складних шляхах, які проходить людство в процесі свого розвитку, не може існувати без систематизації об'єктивних знань, аналізу і теоретичного узагальнення емпіричного матеріалу. Для цього необхідне знання не лише теорії, але й практики історичного дослідження, велике значення в якій має знання спеціальних дисциплін. Однією з таких є історична географія.</p> <p>Сучасна концепція вищої історичної освіти в Україні спирається на світову і національну традиції, що передбачає вивчення курсу «Історична географія на уроках історії в середній школі». При вивченні вказаного курсу у хронологічній послідовності та за видовими ознаками аналізуються картографічні джерела з історії від найдавніших часів до наших днів. Важливою особливістю курсу є те, що він зорієнтований на засвоєння і застосування студентами спеціальності 014 Середня освіта (Історія) всього комплексу матеріалів, усвідомлених умінь і навичок роботи з ними, необхідних для роботи в навчальних закладах середньої освіти.</p>	
3. Мета та цілі навчальної дисципліни	
<p>Мета викладання дисципліни – засвоєння і поглиблення теоретичних та практичних знань, умінь і навичок студентів на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти за галуззю знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальністю 014 Середня освіта (Історія) з дисципліни «Історична географія на уроках історії в середній школі»; опанування і застосування ключових теоретико-методологічних засад і методів вивчення та інтерпретації історичного минулого України на основі картографічної бази; формування інтегральної, загальних, фахових компетентностей, достатніх для ефективного розв'язування стандартних і нестандартних комплексних задач у професійній педагогічній діяльності в навчальних закладах середньої освіти, що характеризується комплексністю та невизначеністю умов.</p> <p>Завданням є поглиблене вивчення та закріплення теоретичних положень і фактологічного матеріалу, який викладався на лекціях або засвоювався шляхом самостійної роботи студентів. Під час семінарських занять вони повинні розвивати творче й аналітичне мислення та культуру мови, вчитися самостійно аналізувати картографічні джерела. Важливим завданням є усвідомлення студентською молоддю значення і місця карти в історичній науці загалом та при вивченні історії в навчальних закладах середньої освіти.</p> <p>У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> - місце історичної географії в системі історичних і географічних наук; 	

- просторову локалізацію історичних подій та явищ – від виникнення людського суспільства до наших днів – у взаємодії суспільства з природою;
- особливості взаємодії людського суспільства з навколишнім природним середовищем на різних етапах історичного розвитку;
- роль природно-географічних чинників в історичному процесі;
- оптимальну стратегію діяльності, приймати обґрунтовані рішення у складних і часом непередбачуваних професійних і життєвих ситуаціях, що потребує застосування нових підходів і прогнозування та усвідомлення власної відповідальності.

Вміти:

- відтворювати знання з історичної географії, необхідними для професійної підготовки вчителя історії;
- формувати просторову компетентність учнів засобами історії в школі;
- розуміти та інтерпретувати опрацьований матеріал, володіючи сучасними методами історичного дослідження, у вербальній і невербальній формах різного обсягу й складності;
 - давати самостійний критичний та аргументований аналіз картографічних матеріалів;
- показати роль природного середовища в етногенезі та соціально-економічному і культурному розвитку суспільства;
- розкрити конкретну просторову локалізацію історичного процесу;
- виокремлювати головні етапи формування територіальних меж та регіональний розподіл політичних, етнічних та суспільно-економічних утворень у різні історичні епохи (за хронологічним принципом);
- володіти категоріально-понятійним апаратом;
- організовувати комплексний пошук, неупереджений аналіз та інтерпретацію історичних джерел (як українською, так й іноземними мовами);
- використовувати сучасні інформаційно-технологічні ресурси у навчальній діяльності;
- впроваджувати під час навчання інноваційні технології;
- організовувати ефективну міжособистісну взаємодію суб'єктів освітнього процесу, базовану на здобутих знаннях, демократичних переконаннях і гуманістичних цінностях;
- вдосконалюватися з високим рівнем автономності здобуті під час навчання компетенції;
- проводити діяльність, спрямовану на використання історико-культурної спадщини України під час вивчення дисципліни і пропагувати її через просвітницьку діяльність;
- вести пошукову роботу, а також здійснювати наукові і науково-педагогічні дослідження в галузі історії із використанням картографічної бази;
- використовувати знання, уміння і навички із дисципліни для розв'язання конкретних задач у професійній діяльності учителя історії і суспільствознавчих предметів.

4. Програмні компетентності та результати навчання

Інтегральна компетентність:

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, що потребують інтеграції знань і прийняття рішень у практиці викладання історії і суспільствознавчих предметів у навчальних закладах середньої освіти та у процесі навчання за спеціальністю, що передбачає застосування теорій та методів професійно спрямованих наук і характеризується комплексністю та невизначеністю педагогічних умов організації навчально-виховного процесу в основній (базовій) середній школі.

Загальні компетентності:

ЗК 2. Здатність отримувати і передавати професійну інформацію іноземною мовою; уміння посередницької діяльності та міжкультурного спілкування.

ЗК 5. Здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію в загальноосвітньому процесі, працювати в команді з дотриманням етичних норм і цінностей сучасного мультикультурного суспільства, діяти громадсько і соціально відповідально та з почуттям поваги до оточуючих

Фахові компетентності:

ФК 6. Здатність усвідомлювати та інтерпретувати вивчене, аналізувати і систематизувати,

порівнювати і формувати й науково аргументувати власну позицію, брати активну участь у дискусіях.

ФК 9. Здатність самостійно організувати навчально-виховний процес, добирати ефективні методи, прийоми, форми і засоби навчання, спрямовані на розвиток вікових та індивідуальних особливостей учнів, а також дотримуватися вимог безпеки життєдіяльності всіх учасників освітнього процесу.

Компетентності предметної спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія) (ПК):

ПРН 1. Володіти ґрунтовними знаннями з вітчизняної і всесвітньої історії, необхідними для роботи в навчальних закладах середньої освіти.

ПРН 3. Знати термінологію та наукову періодизацію фахових предметів.

ПРН 4. Знати теоретичні і практичні основи педагогіки і психології, сучасних освітніх технологій, особливості організації та проведення навчально-виховної роботи відповідно до положень нормативно-правової бази національної системи освіти.

Програмні результати (ПРН) навчання:

ПРН 6. Самостійно організувати освітній процес із врахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, а також з дотриманням вимог безпеки життєдіяльності всіх учасників освітнього процесу, вибираючи продуктивні методи, прийоми, форми та засоби навчання.

ПРН 7. Знати і застосовувати ефективні види та методи контролю знань, умінь і навичок учнів в освітньому процесі.

ПРН 8. Вміти аналізувати, синтезувати, порівнювати історичну інформацію, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

ПРН 9. Розуміти та інтерпретувати вивчений матеріал у вербальній і невербальній формах різного обсягу й складності, дотримуючись норм української літературної норми і вимог до написання наукових та навчальних текстів.

ПРН 10. Використовувати іноземну мову на рівні необхідному для професійної діяльності.

ПРН 11. Використовувати сучасні інформаційно-технологічні ресурси і вміти впроваджувати ІКТ в освітній процес.

ПРН 13. Здійснювати наукові й науково-педагогічні дослідження в галузі історії, методики навчання історії і правознавства, історичного краєзнавства; застосовувати міждисциплінарний підхід.

ПРН 15. Організувати ефективну міжособистісну взаємодію суб'єктів освітнього процесу, яка ґрунтується на здобутих знаннях, демократичних і гуманістичних цінностях.

ПРН 16. Брати участь у командній роботі, застосовувати оптимальну стратегію діяльності і приймати обґрунтовані рішення у складних і часом непередбачуваних професійних і життєвих ситуаціях, що потребує застосування нових підходів і прогнозування, усвідомлення власної відповідальності.

ПРН 18. Оцінювати, пояснювати та аналізувати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні та світі, освітні проблеми, пропонувати способи їх розв'язання, що дозволить в умовах неповної (недостатньої) інформації інтегрувати знання для розв'язання власних та суспільних проблем.

ПРН 19. Здатність діяти на основі сформованих ціннісних орієнтирів; з повагою і розумінням ставитися до інших світоглядних позицій, усвідомлювати рівні можливості кожного члена суспільства та педагогічного й учнівського колективів, враховувати гендерний підхід, формувати історичну і політичну культуру, національну пам'ять, проводити громадянсько-патріотичне виховання.

ПРН 20. Вдосконалювати з високим рівнем автономності здобуті під час навчання компетентності, усвідомлювати призначення професійної діяльності вчителя історії і суспільствознавчих предметів, а також потреби систематично підвищувати професійну кваліфікацію через навчання протягом життя.

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни

лекції

12 год

семінарські заняття	18 год				
самостійна робота	60 год				
Ознаки навчальної дисципліни					
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий		
5-й семестр	014 Середня освіта (Історія)	III курс	вибірковий		
Тематика навчальної дисципліни					
Тема	кількість год.				
	лекції	заняття	сам. роб.		
Тема 1. Вступ до курсу “Історична географія на уроках історії в середній школі”.	2	2	10		
Тема 2. Теоретико-методологічні засади та методи історичної географії.	2	4	10		
Тема 3. Історико-географічні основи політичної географії світу.	2	4	10		
Тема 4. Географія перших українських державних утворень. Формування державної території України в IX–XIV ст.	2	4	10		
Тема 5. Етнічність історично-етнографічних регіонів.	2	2	10		
Тема 6. Історико-географічне районування території України на уроках історії в школі.	2	2	10		
ЗАГ:	12	18	60		
6. Система оцінювання навчальної дисципліни					
Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	Структура розподілу балів у ході аудиторно-самостійної роботи студентів (вересень – грудень): 1) усні відповіді на семінарських заняттях з використанням візуалізованих презентацій своїх відповідей – 30 балів (три оцінки на дев’яти семінарських заняттях); 2) індивідуальна робота: – 20 балів; 3) контрольна робота (по темах семінарських занять) – 20 балів; 4) колоквиум (тестові завдання по лекційному матеріалі) – 30 балів; Загальна кількість – 100 балів.				
	Вид контролю	Поточний контроль	Контрольна робота	Колоквиум	Індивідуальне завдання
	Максимальна кількість балів, яку може набрати студент	30	20	30	20
Вимоги до письмових робіт	Індивідуальне завдання з курсу «Історична географія на уроках історії в середній школі» передбачає підготовку студентської наукової роботи на відповідну тематику з обов’язковим моделюванням карт. Структура індивідуальної роботи складається із наступних обов’язкових елементів: • Титульний аркуш;				

- Зміст;
- Вступна частина;
- Опис змісту визначеної тематики;
- Підготовка картографічного матеріалу;
- Список використаної літератури.

Критерії оцінювання індивідуального завдання

Критерії	Бали
Правильно оформлено всі складові індивідуального завдання. При захисті використовує значний обсяг джерел і літератури, висновки самостійні, тези здійснені на високому рівні, студент створив значну кількість картографічного матеріалу. Демонструє на високому рівні здатність використати знання, уміння і навички, необхідні для роботи в навчальних закладах середньої освіти. Може критично ставитися до результатів своєї праці, бачить шляхи подолання труднощів, виявляє усвідомлення необхідності удосконалення професійних якостей.	17-20 балів
Один із складових завдання оформлено частково. Вміє організувати пошук, аналіз та інтерпретацію історичної інформації та моделює карти; може використовувати сучасні інформаційно-технологічні ресурси у навчальній діяльності. Демонструє на достатньому рівні здатність використати знання, уміння і навички, необхідні для роботи в навчальних закладах середньої освіти. Може критично ставитися до результатів своєї праці, виявляє усвідомлення необхідності удосконалення професійних якостей.	13-16 балів
Не оформлено один із складових індивідуального завдання. Карти мають неповний зміст. Демонструє на посередньому рівні здатність використати знання, уміння і навички, необхідні для роботи в навчальних закладах середньої освіти. Може критично ставитися до результатів своєї праці, виявляє певне усвідомлення необхідності удосконалення професійних якостей.	9-12 балів
Завдання виконано на 50%. Студент може репродуктивно відтворити зміст історичних джерел, однак у його відповіді є помилки. Не може змодельовати карту. Вміє організувати пошук історичної інформації, але не може її критично проаналізувати. Не достатньо використовує сучасні інформаційно-технологічні ресурси під час підготовки завдання. Визначає роль людського фактора в історії, однак без необхідної аргументації.	5-8 балів
Зроблено лише окремих аспекти. Не орієнтується у просторовій локалізації історичного процесу. Захист завдання спрощений, із значними помилками. Не здійснено пошук джерельної інформації. Не змодельовано карту. Відсутня будь-яка аргументація.	1-4 бали

Відсутні самостійні висновки і синтетичні зв'язки. Не здатен використати наявний матеріал для роботи в школі. ІКТ використано недоречно. Не виявляє усвідомлення необхідності удосконалення професійних якостей.	
Завдання не зараховано	0 балів

Контрольна робота проводиться у письмовому вигляді, має декілька варіантів формалізованих завдань рівнозначної складності, на виконання яких відводиться 45 хвилин. Кожен варіант містить 7 завдань (1 – 2 – теоретичні, 3 – знання термінів, 4–7 – тестові завдання).

Розв'язуючи завдання контрольної роботи, студент повинен продемонструвати не репродуктивну, а творчу розумову, креативну діяльність.

Критерії оцінки виконання контрольної роботи

Оцінка за виконання контрольної роботи виставляється у 20 балах: 1-10 балів, 2 – 3 бали, 3 – 3 бали, 4-7 – по 1 балу.

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень за теоретичне (перше) завдання
1-5	У студента (ки) елементарні знання фактичного матеріалу (до 25%), відсутні уміння і навички, тому не здатен (на) їх використати на практиці; у письмовій роботі є суттєві помилки (більше 75%). Не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Не володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Не здатен відтворити просторову локалізацію історичного процесу, оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні. Відсутня об'єктивна і неупереджена аргументація. Не має синтетичного мислення, безвідповідально ставиться до обраного фаху.
6-10	Ознайомлений(а) з досягненнями вітчизняної історіографії, джерелознавства. Посередньо знає джерелознавчу термінологію і володіє понятійним апаратом, не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичні джерела. Посередньо володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Здатен (на) посередньо оцінювати та інтерпретувати просторову локалізацію історичного процесу, до кінця не здатен (на) інтегрувати знання для розв'язання власних та суспільних проблем. Не може переконливо аргументувати. Не має синтетичного мислення, враховує гендерний підхід, поважає різноманітність та мультикультурність в Україні. Демонструє вдосконалення з низьким рівнем автономності здобуті під час навчання компетенції.
	Студент(ка) має глибокі і повні знання програмного матеріалу, усвідомлені уміння і навички, здатен(на) щодо їх застосування на практиці; відповідь чітка і практично завершена, є незначні помилки (не більше 4). Ознайомлений(а) з найновішими досягненнями вітчизняної і зарубіжної історіографії, джерелознавства, науковими

	<p>11-15</p> <p>концепціями, та, головне вмiє їх використовувати пiд час вiдповiдi на запитання. Вмiє вiдобразити просторову локалiзацiю iсторичного процесу, але не достатньо їх iнтерпретує. Знає термiнологiю, володiє понятійним апаратом, добре орієнтується в iсторичнiй хронологiї, володiє просторовою компетенцiєю; створює розумний баланс мiж соцiальною, економiчною, полiтичною i культурною складовою iсторiї, вмiє систематизувати, спiвставляти, аналізувати, доводити, порiвнювати iсторичний матерiал. Демонструє вдосконалення з достатнiм рiвнем автономностi здобутi пiд час навчання компетенцiї.</p> <p>16-20</p> <p>Студент(ка) виявляє глибокi, повнi, цiлiснi, мiцнi i творчо засвоєнi знання програмного матерiалу, усвiдомленi умiння i навички, неабхiднi для роботи в навчальних закладах середньої освiти; вiдповiдь чiтка i завершена, у вiдсутнi помилки (не бiльше 2). Ознайомлений(а) з найновiшими досягненнями вiтчизняної i зарубiжної iсторiографiї, джерелознавства, науковими концепцiями, та, головне вмiє їх використовувати пiд час вiдповiдi на запитання, вмiє ставити пiд сумнiв сталi принципи та iдеї. Знає термiнологiю. На високому рiвнi володiє iсторичним критичним мисленням, аналізом i синтезом, вiдображає просторову локалiзацiю iсторичного процесу. Здатен (на) самостiйно на основi сформованих цiннiсних орієнтирiв оцiнювати суспiльнi явища, процеси i тенденцiї в Україні. Демонструє вдосконалення з високим рiвнем автономностi здобутi пiд час навчання компетенцiї.</p>
Семiнарськi заняття	<p>Тема 1. Теоретико-методологiчнi основи iсторичної географiї та їх використання на уроках iсторiї в школi.</p> <p>Тема 2. Iсторико-географiчнi основи полiтичної географiї.</p> <p>Тема 3. Iсторична картографiя України на уроках iсторiї. Практичне завдання: Пiдготовка навчально-методичного комплексу для використання в школi.</p> <p>Тема 4. Просторова локалiзацiя iсторичного процесу в Україні у VII ст. до н.е. – XIV ст. у розвитку пiзнавальних iнтересiв учнiв на уроках iсторiї.</p> <p>Тема 5. Великi географiчнi вiдкриття i зародження колонiальної системи. Практичне завдання: Пiдготовка навчально-методичного комплексу для використання в школi.</p> <p>Тема 6. Українське козацтво на картi Європи у XV – XVIII ст. як основа побудови пiзнавальних завдань на уроках iсторiї в школi.</p> <p>Тема 7. Географiя нацiонально-визвольної боротьби українського народу в першiй половинi XX ст.</p> <p>Тема 8. Полiтична та соцiально-економiчна географiя українських земель у воєнний та пiслявоєнний перiоди.</p> <p>Тема 9. Географiя українських земель в перiод незалежностi України. Практичне завдання: Пiдготовка навчально-методичного комплексу для використання в школi.</p> <p>Семiнарськi заняття покликанi утвердити у студентiв конкретнi знання</p>

з дисципліни, розвивати мислення, формувати навички моделювання карт, публічних виступів, умінь проводити дискусії на актуальні теми з історичної географії та визначати їхнє місце у вивченні історії в середній школі.

Принципи оцінювання роботи студентів на семінарських заняттях

Оцінювання знань студентів на семінарських заняттях проводиться за 5-ти бальною шкалою. На занятті пропонується якісне оцінювання знань студентів шляхом виставлення балів від «1» до «5». Позначення «0» виставляється студентові за відмову від відповіді на занятті через невідповідність, що впливатиме на його підсумкову рейтингову оцінку в кінці семестру. Кожен студент зобов'язаний взяти участь не менше як на одній третині семінарських занять, проведених у групі впродовж семестру.

Пропущене заняття або негативну оцінку студент зобов'язаний «відпрацювати» у формі, визначеній викладачем. При цьому може виставлятися оцінка, а попередня не впливатиме на середній бал студента.

Завдання контролю знань студентів під час проведення семінарських занять зводяться до того, щоб:

- виявити обсяг, глибину і якість сприйняття (засвоєння) матеріалу, що вивчається;
- визначити недоліки у знаннях і намітити шляхи їх усунення;
- виявити ступінь відповідальності студентів і ставлення їх до роботи;
- стимулювати інтерес студентів до предмета і їх активність у пізнанні.

Контроль знань студентів під час проведення семінарських занять може відбуватись в наступних **формах**:

- детальний усний аналіз поставлених питань;
- вибіркове усне опитування «з місця»;
- дискусійне обговорення питань;
- індивідуальне розв'язування практичних завдань, проблемних запитань чи завдань;
- фронтальне стандартизоване опитування за картками, тестами протягом 5-10 хв;
- письмова (до 30 хв.) самостійна робота по варіантах тощо.

Критерії поточної оцінки («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»)

Оцінка «п'ять» ставиться, якщо студент(ка) виявляє глибокі, повні, цілісні, міцні і творчо засвоєні знання програмного матеріалу, усвідомлені умінь і навички, необхідні для роботи в навчальних закладах середньої освіти; відповідь чітка і завершена, у письмовій роботі не повинно бути помилок. Ознайомлений(а) з найновішими досягненнями вітчизняної і зарубіжної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та, головне вміє їх використовувати під час відповіді на запитання, вміє ставити під сумнів сталі принципи та ідеї. Знає термінологію і наукову періодизацію, володіє понятійним апаратом, відмінно орієнтується в історичній географії, володіє просторовою компетенцією (інтелектуальні операції, що дають змогу бачити за умовно-площинними зображеннями історичні факти, події та явища); створює розумний баланс між соціальною, економічною,

політичною і культурною складовою історії, вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати картографічні джерела з історії. Повною мірою володіє історичним критичним мисленням, аналізом (вміє класифікувати джерельну інформацію на компоненти, розуміючи їх взаємозв'язки та організаційну структуру). Здатен (на) самостійно на основі сформованих ціннісних орієнтирів оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні, дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості, пропонувати способи розв'язання суспільних проблем, що дозволить в умовах неповної (недостатньої) інформації інтегрувати знання для розв'язання власних та суспільних проблем; буде переконливою аргументацією, рецензує відповіді ровесників. Вміє організовувати комплексний пошук, неупереджений аналіз та інтерпретацію джерел з історичної географії (як українською, так й іноземними мовами); може використовувати сучасні інформаційно-технологічні ресурси у навчальній діяльності.

Може використати інноваційні технології. Має аналітичне та синтетичне мислення. Бере активну участь у групових формах роботи в межах етики професійних взаємин, зокрема дискусіях, прес-конференціях, формує аргументацію, базовану на здобутих знаннях, демократичних переконаннях і гуманістичних цінностях; застосовує оптимальну стратегію діяльності, бере на себе відповідальність; проводить рефлексію, самооцінку та коригування пізнавальної діяльності; вміє долати труднощі, вдосконалює з високим рівнем автономності здобуті під час навчання компетенції тощо. Використовує під час навчання картографічний джерельний матеріал, здатен(на) його пропагувати через просвітницьку діяльність, вміє моделювати карти. Керується моральними та етичними нормами, з повагою і розумінням ставитися до інших світоглядних позицій, враховує гендерний підхід, поважає різноманітність та мультикультурність в Україні.

Оцінка «чотири» ставиться, якщо студент(ка) має глибокі і повні знання програмного матеріалу, усвідомлені уміння і навички, здатен (на) щодо їх застосування на практиці; відповідь чітка і практично завершена, у письмовій роботі є незначні помилки. Ознайомлений(а) з найновішими досягненнями вітчизняної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та, головне вміє їх використовувати під час відповіді на запитання. Знає термінологію і наукову періодизацію, володіє понятійним апаратом, добре орієнтується в історичній хронології, володіє просторовою компетенцією (інтелектуальні операції, що дають змогу бачити за умовно-площинними зображеннями історичні факти, події та явища); створює розумний баланс між соціальною, економічною, політичною і культурною складовою історії, вміє класифікувати, систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати картографічний матеріал. Достатньо володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Здатен (на) самостійно на основі сформованих ціннісних орієнтирів оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні, дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості, пропонувати певні способи розв'язання суспільних проблем, що дозволить в умовах неповної (недостатньої) інформації інтегрувати знання для розв'язання власних проблем; буде

аргументацію на основі 2-3 доказів, може рецензувати відповіді ровесників. Вміє організовувати пошук, аналіз та інтерпретацію історичних джерел (як українською, так й іноземними мовами); може використовувати сучасні інформаційно-технологічні ресурси у навчальній діяльності. Може порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль людського фактора у створенні джерел, однак не може розкрити внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб.

Має певний рівень аналітичного та синтетичного мислення. Бере участь у групових формах роботи в межах етики професійних взаємин, зокрема дискусіях, прес-конференціях, формує аргументацію (в аргументації зустрічаються окремі неточності), базовану на здобутих знаннях, демократичних переконаннях і гуманістичних цінностях; застосовує оптимальну стратегію діяльності; проводить самооцінку пізнавальної діяльності, вдосконалює з достатнім рівнем автономності здобуті під час навчання компетенції тощо. Використовує під час навчання джерельний матеріал, здатен(на) його пропагувати через просвітницьку діяльність, вміє моделювати карти. Керується моральними та етичними нормами, з повагою і розумінням ставитися до інших світоглядних позицій, враховує гендерний підхід, поважає різноманітність та мультикультурність в Україні.

Оцінка «три» ставиться, якщо у студента (ки) є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу (більше 50%), елементарні уміння і навички; не здатен (на) повною мірою використати знання, уміння і навички на практиці; відповідь не чітка і спрощена, у письмовій роботі є суттєві помилки. Ознайомлений(а) з досягненнями вітчизняної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та не вміє їх використовувати під час відповіді на запитання, а просто перераховує. Посередньо знає термінологію і володіє понятійним апаратом, задовільно орієнтується в історичній хронології, не достатньо володіє просторовою компетенцією; не вміє класифікувати, систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати картографічний матеріал. Посередньо володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Здатен (на) посередньо оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні, до кінця не здатен (на) інтегрувати знання для розв'язання власних та суспільних проблем. Не може переконливо аргументувати, рецензії відповідей ровесників поверхові. Вміє організовувати пошук джерел з історичної географії, але не може їх критично проаналізувати. Не використовує сучасні інформаційно-технологічні ресурси у навчальній діяльності. Знає історичну персоналістику, але не може порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб, що зробили внесок у розвиток історичної географію із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль людського фактора в історії, розкривати внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб.

Не використовує інноваційні технології і не має синтетичного мислення. Бере пасивну участь у групових формах роботи в межах етики професійних взаємин, зокрема дискусіях, прес-конференціях; не застосовує оптимальну стратегію діяльності, не бере на себе відповідальність; не проводить рефлексію, самооцінку та коригування пізнавальної діяльності. Керується моральними та етичними нормами,

	<p>з повагою і розумінням ставитися до інших світоглядних позицій, враховує гендерний підхід, поважає різноманітність та мультикультурність в Україні. Вдосконалює з посереднім рівнем автономності здобуті під час навчання компетенції.</p> <p>Оцінка «два» ставиться, якщо у студента (ки) елементарні знання фактичного матеріалу (до 25%), відсутні уміння і навички, тому не здатен (на) їх використати на практиці; відповідь не змістовна і не доречна, у письмовій роботі є суттєві помилки (більше 75%). Не ознайомлений(а) з досягненнями вітчизняної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та не вміє їх використовувати під час відповіді на запитання. Практично не знає джерелознавчу термінологію (до 25%), незадовільно орієнтується в історичній хронології (до 25%), не володіє просторовою компетенцією; не вміє класифікувати, систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Не володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Не здатен (на) оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні. Відсутня об'єктивна і неупереджена аргументація, самооцінка і оцінка інших. Не вміє організовувати пошук історичних джерел, не може їх критично проаналізувати, не вміє моделювати карти. Не використовує сучасні інформаційно-технологічні ресурси у навчальній діяльності. Знає історичну персоналістику на рівні переліку історичних постатей. Не використовує інноваційні технології і не має синтетичного мислення. У групових формах роботи тільки присутній(я) без особистої відповідальності, стратегії; не дотримується норм професійної етики, не виявляє усвідомлення необхідності удосконалення професійних якостей, не вдосконалює здобуті під час навчання компетенції.</p>
<p>Умови допуску до підсумкового контролю</p>	<p>Належне виконання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) змісту питань планів семінарських занять (вересень – грудень). Для цього необхідно готувати конспекти семінарських занять. Вітається якісна підготовка візуалізованих презентацій відповідей на семінарські питання. Однак слід пам'ятати, що візуалізована презентація тільки доповнює підготовлену основну відповідь студента (-ки); 2) підготовка індивідуальної роботи впродовж жовтня–листопада. Виконання цих завдань передбачає якісну пошукову працю, творчий підхід до оформлення студентом (-кою) роботи; 3) написання контрольної роботи; 4) здача колоквиуму.
<p>Підсумковий контроль</p>	<p>Підсумковий контроль – залік (грудень):</p> <p>Семестровий контроль у формі заліку передбачає, що підсумкова оцінка (у стобальній шкалі) з навчальної дисципліни визначається як сума оцінок за поточний контроль знань.</p> <p>При обчисленні підсумкового семестрового балу враховується:</p> <p>Поточні оцінки успішності (5 – «відмінно», 4 – «добре», 3 – «задовільно», 2 – «незадовільно») – виставляються під час проведення семінарських занять;</p> <p>Підсумкова оцінка за семінарські заняття виставляється студенту в кінці семестру за результатами роботи на семінарських заняттях і є середнім арифметичним (<u>заокругленим до сотих</u>) всіх отриманих оцінок за семінарські заняття. Отримані «незадовільні»</p>

оцінки враховуються при додаванні оцінок і входять у загальну кількість отриманих оцінок.

Поточний контроль проводиться на всіх видах аудиторних занять. Основне завдання поточного контролю – перевірка рівня підготовки студентів до виконання конкретної роботи. Основна мета поточного контролю – забезпечення зворотного зв'язку між науково-педагогічним працівником та студентами у процесі навчання, забезпечення управління навчальною мотивацією студентів. Інформація, одержана при поточному контролі, використовується як науково-педагогічним працівником для коригування методів і засобів навчання, так і студентами для планування самостійної роботи. Особливим видом поточного контролю є колоквиум. Поточний контроль може проводитись у формі усного опитування або письмового експрес-контролю на практичних заняттях та лекціях, у формі виступів студентів при обговоренні питань на семінарських заняттях, у формі комп'ютерного тестування тощо. Результати поточного контролю враховуються при визначенні підсумкової оцінки з даної навчальної дисципліни.

Студенту, який має наукові публікації, виступи на наукових конференціях, бере активну участь в роботі студентського наукового гуртка, був учасником олімпіад, конкурсів з відповідної (чи суміжної) дисципліни за поданням наукових керівників чи керівників наукових гуртків та рішенням кафедри в підсумковий семестровий бал може додаватись **максимально 10 балів за участь в науковій роботі** (за умови, що підсумковий семестровий бал не перевищує 100 балів).

7. Політика навчальної дисципліни

Письмові роботи:

Контрольна письмова робота, як правило, виконується студентами після почергово проведених 3-4 семінарських занять. Індивідуальний проєкт виконується у вигляді підготовленого завдання, до якого входять основні складові студентської науково-дослідницької роботи.

Академічна доброчесність:

Академічна доброчесність учасників освітнього процесу формується на основі дотримання принципів академічної доброчесності з урахуванням норм Статті 42 Закону України «Про освіту», «Положення про запобігання академічному плагіату та іншим порушенням академічної доброчесності у навчальній та науково-дослідній роботі здобувачів освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника», Кодексу честі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Відвідування занять:

Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально (в онлайн формі за погодженням із деканом факультету).

За умови відсутності студента(-ки) на лекції чи семінарському занятті без поважних причин (довідки, виданої лікарською установою, заяви, підписаної в деканаті і т. п.), отримання негативної оцінки або невчасного виконання студентами індивідуальних робіт у визначений день (як правило, в середу о 15.00–16.00 год.) має відбутися відпрацювання. Політика курсу передбачає Perezдачу усіх невиконаних завдань у встановлений термін. Пропущене заняття студент(ка) може «відпрацювати» у формі, визначеній викладачем та кафедрою. Як правило, «відпрацювання» проходить в усній формі, шляхом вирішення тестових завдань на сайті дистанційного навчання тощо.

Неформальна освіта:

Можливість зарахування результатів неформальної освіти регламентується «Положенням про

визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти, в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» (введено в дію наказом ректора № 672 від 24.11.2022 р.) <https://nmv.pnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/118/2022/11/neformalna-osvita.pdf>

8. Рекомендована література

1. Атлас України і сумежних країв / За ред. В. Кубійовича. Львів, 1937. 113 с.
2. Барладін О.В., Даценко Л.М., Ісаєв Д.В.. Історичний атлас у комп'ютерному класі. *Історія в школах України*. 2005. № 1. С. 21–23.
3. Географічний фактор в історичному процесі. К., 1990. К.: Наук. думка, 1990. – 180 с.
4. Географічна енциклопедія України. Т.1. К., 1989. С. 44–48, 247.
5. Гуржій О.І. До питання про кількість та етнічний склад населення України в другій половині XVII ст. *Український історичний журнал*. 1993. № 4–6. С. 43–49.
6. Даценко Л.М. Особливості проектування та укладання історичних карт для школи. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії*. 2009. Вип. 9. С. 78-85.
7. Джаман В. О. Регіональні системи розселення: демогеографічні аспекти. Чернівці, 2003. С. 10-35.
8. Дністрянський М.С. Кордони України. Територіально-адміністративний устрій. Львів: Світ, 1992. С.36–53.
9. Дністрянський М. Україна на карті світу. *Дзвін*. №2. 1999. С.84-89.
10. Дністрянський М. Україна в політико-географічному вимірі. Львів, 2000. 310 с.
11. Дністрянський М. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики. Львів, 2006. 490 с.
12. Дністрянський М. С. Етногеографія України. Львів: ЛНУ імені Івана Франка. 2008. С. 153-176.
13. Дністрянський М. Вступ до історичної географії України: Цикл лекцій. Львів, 2007. 44 с.
14. Дністрянський М.С. Кордони України: Територіально-адміністративний устрій. Львів: Світ, 1992. 143 с.
15. Доценко А.І. Районування розселення як проблема удосконалення його територіальної організації. *Український географічний журнал*. 2001. № 1.
16. Доценко А. І. Територіальна організація розселення (теорія та практика) : монографія. К. : НАН України ; «Фенікс», 2010. 536 с.
17. Жупанський Я. Географічні відомості і географія в Україні в давні часи. Чернівці, 1992.
18. Жупанський Я. І. Історія географії в Україні: Посібник. Видання друге, доповнене. К.: 2006. 275 с
19. Заставний Ф. Географія України. Львів, 1990.
20. Заставний Ф. Демографічні втрати України. Голодомори. Війни. Еміграції. Львів, 2003. 135 с.
21. Заставецький Б. Етногеографічне районування. *Соціально-економічна географія України*. Львів, 1994. С.190.
22. Каліщук О. М. Історична географія : Навчально-методичний посібник. Луцьк: «Волиньполіграф», 2012. 160 с.
23. Ковальчук І. Історико-географічний аналіз і синтез: суть, завдання, проблеми, перспективи. *Історичне картознавство України. Збірник наукових праць*. Львів, 2003.
24. Ковтонюк М. Сільське розселення на карті світу та України. *Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України: Збірник наук. праць*. Вип. 3. Тернопіль, 1999. С. 260-262.
25. Котляр Ю. Історична географія. Спецкурс з історії : навчальний посібник. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 216 с.
26. Круль В. Ретроспективна географія поселень Західної України. Чернівці, 2004. 382 с.
27. Круль В. Історична географія Західної України: конспект лекції. Чернівці, 1999. 128 с.
28. Летошко О. Формування в учнів просторової компетентності засобами електронних картографічних джерел. *Історія України*. №10 (698). 2011. С. 13 –16.
29. Моцак С.І. Формування просторової компетентності учнів засобами історії. *Теоретичні питання культури, освіти і виховання*. Вип. 47. 2013. С.168–172.

29. Проблеми історичної географії України. К., 1991. 152 с.
30. Симоненко Р.Г. Про геополітичний фактор в історії України. *Український історичний журнал*. 2001. № 3.
31. Сосса Р. Історія картографування території України. Від найдавніших часів до 1920 р. Короткий нарис. К., 2000. 248 с.
32. Сосса Р. Історія картографування території України. К., 2007. 334 с.
33. Трубочанінов С.В. Історична географія України: Курс лекцій. Кам'янецьПодільський: ОЮМ, 2005. 192 с.
34. Стефанюк Г.В. Історична географія на уроках історії в школі у схемах і зображеннях. Навчально-методичний посібник для студентів денної і заочної форм навчання спеціальності 014 «Середня освіта (Історія)». Івано-Франківськ: ПНУ, 2022. 153 с.
35. Стефанюк Г.В. Історична географія на уроках історії в середній школі: опорні конспекти лекцій, глосарій і самостійна робота. Навчально-методичний посібник для студентів денної і заочної форм навчання спеціальності 014 Середня освіта (Історія). Івано-Франківськ: ПНУ, 2017. 148 с.
36. Фідря О. Методологія історії та формування хронологічних і просторових компетенцій учнів. *Історія в школі*. 2003. №3. С. 18 – 23.
37. Чиркова Т. Науково-теоретичні основи створення довідкового понятійнотермінологічного словника з дисципліни «Історична географія з основами етнографії». URL: http://212.111.193.231:8080/cgi-bin/irbis32r/cgiirbis_32.exe?Z21ID=&I21DBN=KNYGA&P21DBN=KNYGA&S21ST=1&S21REF=10&S21FMT=fullw&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=3&S21P02=0&S21P03=A=&S21COLORTERMS=0&S21STR=
38. Щодра О.М. Спеціальні історичні дисципліни. Зошит 3: Історична географія: навч. посіб. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. 114 с.

Галина СТЕФАНЮК,
доцент кафедри історії Центральної і Східної Європи
та спеціальних галузей історичної науки